

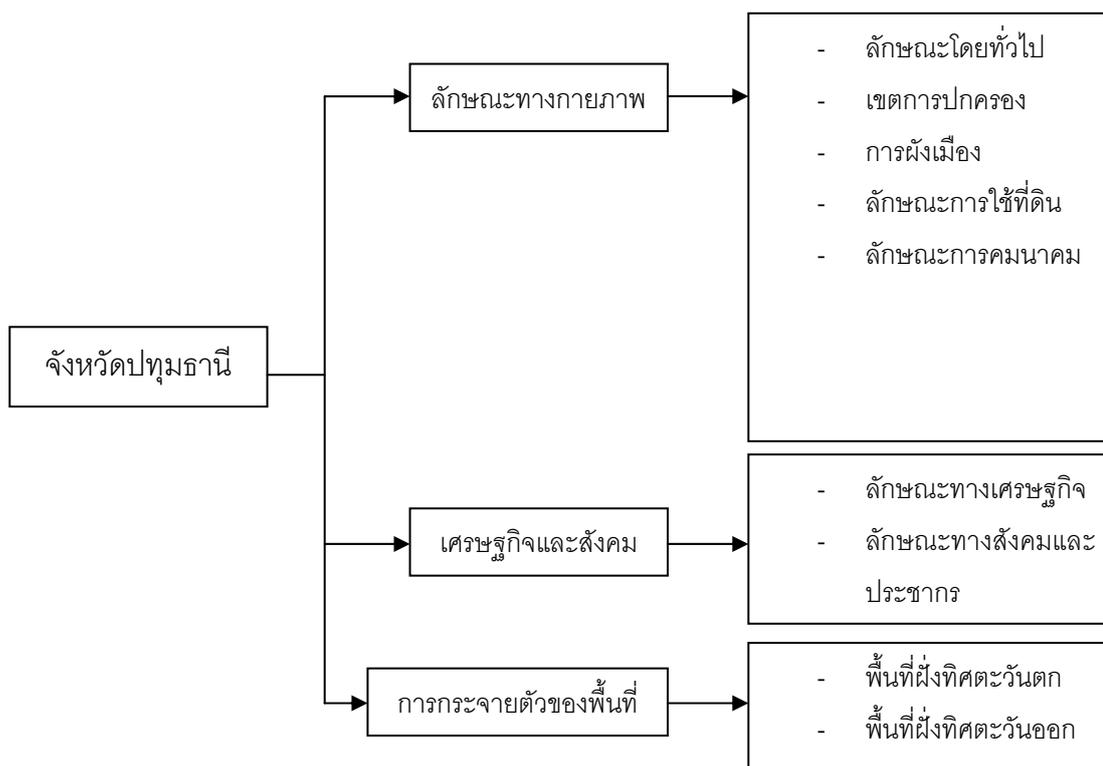
บทที่ 4

ลักษณะของพื้นที่ศึกษา

การศึกษามลกระทบการขยายตัวพื้นที่เขตชานเมืองต่อพฤติกรรมการเดินทางของผู้อยู่อาศัยในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี ได้ทำการศึกษาลักษณะของพื้นที่ศึกษาอันประกอบด้วยการศึกษา ลักษณะทางกายภาพ การศึกษาลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม และการศึกษาลักษณะการกระจายตัวของพื้นที่ โดยมีรายละเอียด (ดังภาพที่ 4.1)

ภาพที่ 4.1

การศึกษาลักษณะของพื้นที่ศึกษา

4.1 ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ศึกษา

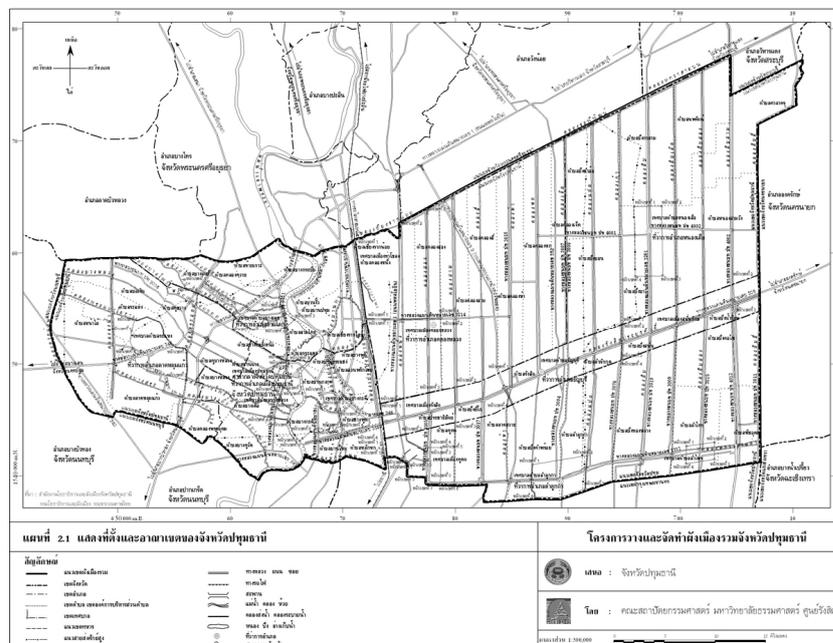
การศึกษาสภาพทั่วไปของพื้นที่จังหวัดปทุมธานี เป็นการศึกษาในเรื่องของลักษณะทางกายภาพ ประชากร เศรษฐกิจ สังคม รวมถึงการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษา

มาใช้ประกอบกับการวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดจากการกระจายตัวของพื้นที่จังหวัดปทุมธานีที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเดินทางของผู้อยู่อาศัยภายในพื้นที่ศึกษาเพื่อให้เกิดแนวทางในการพัฒนาพื้นที่เมืองอย่างมีแบบแผน และสามารถเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาพื้นที่เขตชานเมืองเพื่อรองรับการขยายตัวของเมืองในอนาคต

4.1.1 ลักษณะโดยทั่วไป

จังหวัดปทุมธานีตั้งอยู่ในภาคกลางประมาณเส้นรุ้งที่ 14 องศาเหนือและเส้นแวงที่ 100 องศาตะวันออก อยู่เหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง 2.30 เมตร มีเนื้อที่ประมาณ 1,525.856 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 953,660 ไร่ ห่างจากกรุงเทพมหานครไปทางทิศเหนือตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) ประมาณ 27.8 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงดังนี้

ภาพที่ 4.2
ขอบเขตของพื้นที่ศึกษา

ที่มา: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.

4.1.2 เขตการปกครอง ตำบล และหมู่บ้านในจังหวัดปทุมธานี

ปัจจุบันจังหวัดปทุมธานีประกอบด้วยอำเภอทั้งหมด 7 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองปทุมธานี อำเภอเมืองคลองหลวง อำเภอธัญบุรี อำเภอหนองเสือ อำเภอลาดหลุมแก้ว อำเภอลำลูกกา อำเภอสามโคก โดยในแต่ละอำเภอประกอบด้วยการปกครองดังนี้

ตารางที่ 4.1

ข้อมูลด้านการปกครองท้องที่ จังหวัดปทุมธานี

อำเภอ	จำนวน	
	ตำบล	หมู่บ้าน
เมืองปทุมธานี	14	74
ลาดหลุมแก้ว	11	50
สามโคก	7	58
ธัญบุรี	6	4
ลำลูกกา	8	106
คลองหลวง	7	71
หนองเสือ	7	67
รวม	60	430

ที่มา: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.

ปัจจุบัน ลักษณะการกระจายตัวของพื้นที่ที่เกิดขึ้น สามารถเห็นได้อย่างโดยในพื้นที่ฝั่งตะวันออกในอำเภอคลองหลวง อำเภอธัญบุรี อำเภอลำลูกกา และอำเภอหนองเสือ พบว่าพื้นที่สิ่งปลูกสร้างมีการกระจายตัวแบบไร้ทิศทาง และในพื้นที่ฝั่งทิศตะวันตกของจังหวัดปทุมธานีในอำเภอคลองหลวง อำเภอธัญบุรี อำเภอลำลูกกา และอำเภอหนองเสือ พบว่าพื้นที่สิ่งปลูกสร้างมีการกระจายตัวแบบทางยาวตามถนนสายหลักและประกอบกับการที่พื้นที่ฝั่งตะวันตก ประกอบด้วยแนวคลองในลักษณะทางยาวจำนวนมาก

4.1.3 ผังเมืองของจังหวัดปทุมธานี

จังหวัดปทุมธานีโดยสำนักงานผังเมืองจังหวัดปทุมธานี ได้ดำเนินการวางและจัดทำผังเมืองของจังหวัดปทุมธานีขึ้น เพื่อให้เมืองหรือชุมชนเจริญเติบโตอย่างมีระเบียบแบบแผน พร้อมใช้ประโยชน์จากที่ดินในอนาคตอย่างเหมาะสมและสัมพันธ์กัน วัตถุประสงค์หลักเพื่อความปลอดภัยในสวัสดิภาพของประชาชน ส่งเสริมการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของจังหวัด และส่งเสริมสภาพสังคมของคนในเมืองหรือชุมชน ให้มีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น รวมทั้งดำรงรักษาสถานที่ที่มีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม พร้อมบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและภูมิประเทศที่งดงามทั้งในเขตเมืองและชนบท โดยปัจจุบันสำนักงานผังเมืองจังหวัดปทุมธานี ได้ดำเนินการวางผังเมืองรวมในพื้นที่จังหวัดปทุมธานีแล้ว จำนวน 3 ผัง คือ

1) ผังเมืองรวมปทุมธานี ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดของอำเภอเมืองปทุมธานี ขณะนี้อยู่ในขั้นดำเนินการปิดประกาศ 90 วัน เริ่มตั้งแต่ 2 มิถุนายน – 30 สิงหาคม 2542 เพื่อให้ประชาชนผู้มีส่วนได้เสียที่มีพื้นที่อยู่ในเขตวางผังยื่นคำร้อง

2) ผังเมืองรวมชุมชนประชาธิปไตย - คลองหลวง ครอบคลุมพื้นที่อำเภอคลองหลวง และอำเภอธัญบุรีบางส่วน ประกาศบังคับใช้ตั้งแต่ 1 กรกฎาคม 2540 ตามกฎกระทรวงฉบับที่ 333 (พ.ศ. 2542) ออกตามความในพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.2518

3) ผังเมืองรวมชุมชนคูคต ครอบคลุมพื้นที่อำเภอธัญบุรี และอำเภอลำลูกกาบางส่วน ประกาศบังคับใช้ตั้งแต่ 4 พฤษภาคม 2542 ตามกฎกระทรวงฉบับที่ 400 (4 พฤษภาคม 2542) ออกตามความในพระราชบัญญัติ-การผังเมือง พ.ศ. 2518

ในปี 2542 แผนงานของกรมการผังเมือง ให้ผังเมืองจังหวัดปทุมธานี วางผังครอบคลุมทั้งจังหวัด ประกอบด้วย 7 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอลาดหลุมแก้ว อำเภอสามโคก อำเภอคลองหลวง อำเภอหนองเสือ อำเภอธัญบุรี และอำเภอลำลูกกา

4.1.4 การใช้ประโยชน์ที่ดิน

การศึกษาลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินได้ทำการศึกษาโดยแบ่งการศึกษาออกเป็นสองส่วน ได้แก่ การศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินในอดีต และการศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินในปัจจุบัน

1) การใช้ประโยชน์ที่ดินในอดีต

จากข้อมูลของกรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สามารถจำแนกการใช้ประโยชน์ที่ดินของจังหวัดปทุมธานี ได้ดังต่อไปนี้

(1) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัย จากการตั้งถิ่นฐานเดิมของชาวจังหวัดปทุมธานีที่มีการตั้งถิ่นฐานอยู่ตามริมแม่น้ำและลำคลอง ดังนั้นการใช้ที่ดินประเภทนี้จึงกระจายตัวอยู่ตามริมแม่น้ำเจ้าพระยา และริมคลอง ส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นบ้านไม้ ต่อมาเมื่อระบบการคมนาคมทางบกมีบทบาทมากขึ้นการตั้งถิ่นฐานของบ้านเรือนประชาชนจึงกระจายตามริมถนนสายหลักและสายรอง ส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นบ้านแถว 3-4 ชั้น นอกจากนี้ที่อยู่อาศัยยังกระจุกตัวอยู่ในโครงการที่ดินจัดสรร บริเวณพื้นที่เลียบคลองรังสิตตั้งแต่ คลอง 3 - คลอง 5 เช่น โครงการบุรีรัมย์ โครงการอยู่เจริญ โครงการรัตนวรรณ เป็นต้น ส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นบ้านเดี่ยวและบ้านแฝด ใน พ.ศ.2545 การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัย มีพื้นที่ 262,740,079.66 ตารางเมตร (164,212.55 ไร่) หรือ ร้อยละ 17.22 ของพื้นที่จังหวัดปทุมธานี

(2) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม การใช้ที่ดินประเภทนี้จะกระจายตามตัวอยู่ตามถนนสายหลัก บริเวณเขตเทศบาลต่างๆ ส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นตึกแถว 3-4 ชั้น และจะกระจุกตัวบริเวณจุดตัดของถนนสายหลัก โดยเฉพาะจุดตัดของทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) กับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 305 (ถนนรังสิต-นครนายก) และจะมีอาคารสรรพสินค้าขนาดใหญ่กระจายตัวอยู่บนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) เช่น พิวเจอร์ปาร์ค รังสิต เซียร์ รังสิต โลตัส รังสิต เป็นต้น ใน พ.ศ.2545 การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม มีพื้นที่ 8,363,898.32 ตารางเมตร (5,227.44 ไร่) หรือ ร้อยละ 0.55 ของพื้นที่จังหวัดปทุมธานี

(3) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอุตสาหกรรม การใช้ที่ดินประเภทนี้ส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ตามนิคมอุตสาหกรรม เช่น เขตอุตสาหกรรมนวนคร เขตอุตสาหกรรมบางกะดี เขตอุตสาหกรรมรังสิตพรอพเพอติ์ เป็นต้น โดยส่วนใหญ่ตั้งอยู่บนถนนสายหลัก เช่น ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 305 (ถนนรังสิต-นครนายก) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 346 (ถนนปทุมธานี-บางเลน เป็นต้น ใน พ.ศ.2545 การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอุตสาหกรรม มีพื้นที่ 29,861,107.32 ตารางเมตร (18,663.19 ไร่) หรือ ร้อยละ 1.96 ของพื้นที่จังหวัดปทุมธานี

(4) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทสถาบันราชการและสถาบันการศึกษา จังหวัดปทุมธานี มีสถาบันราชการและสถาบันการศึกษาที่สำคัญหลายแห่ง เช่น ศาลากลางจังหวัด

ปทุมธานี ศาลจังหวัดปทุมธานี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต เป็นต้น ส่วนใหญ่กระจายตัว อยู่ในตามถนนสายหลัก เช่น ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 305 (ถนนรังสิต-นครนายก) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทสถาบันราชการและสถาบัน การศึกษา มีพื้นที่ 32,672,454.57 ตารางเมตร (20,420.28 ไร่) หรือ ร้อยละ 2.14 ของพื้นที่ จังหวัดปทุมธานี

(5) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่โล่งและนันทนาการ การใช้ประโยชน์ที่ดิน ประเภทนี้กระจายตัวตามพื้นที่ชุมชนต่างๆ เช่น สนามกอล์ฟ สนามกีฬา สวนสนุก สวนสาธารณะ ต่าง ๆ เป็นต้น ในจังหวัดปทุมธานีมีที่โล่งและนันทนาการหลายแห่ง เช่น สวนสนุกดรีมเวิร์ด เป็นต้น การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่โล่งและนันทนาการ มีพื้นที่ 6,312,362.02 ตารางเมตร (10,195.23 ไร่) หรือ ร้อยละ 1.07 ของพื้นที่จังหวัดปทุมธานี

(6) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทเกษตรกรรม การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทนี้ กระจายเกือบทั่วทั้งพื้นที่จังหวัดปทุมธานี เช่น พื้นที่ทำนา พื้นที่ทำสวน พื้นที่ปลูกหญ้า พื้นที่ปลูก ไม้ผลไม้ยืนต้น เป็นต้น การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทเกษตรกรรม มีพื้นที่ 1,162,631,934.55 ตารางเมตร (726,644.96 ไร่) หรือ ร้อยละ 76.22 ของพื้นที่จังหวัดปทุมธานี

(7) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทแหล่งน้ำ การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทนี้มี ความสำคัญต่อจังหวัดปทุมธานี เพื่อใช้ประโยชน์ในการทำเกษตรกรรม เช่น สระเก็บน้ำพระราม เก้า เป็นต้น การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภท มีพื้นที่ 12,853,732.19 ตารางเมตร (8,033.58 ไร่) หรือ ร้อยละ 0.84 ของพื้นที่จังหวัดปทุมธานี

จากตารางเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์ที่ดิน พ.ศ. 2532 – 2545 พบประเภทการใช้ ประโยชน์ที่ดินที่เพิ่มขึ้น คือ การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัย การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภท พาณิชยกรรม การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอุตสาหกรรม การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทสถาบัน ราชการและสถาบันการศึกษา และการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทแหล่งน้ำ ส่วนประเภทการใช้ ประโยชน์ที่ดินที่ลดลง คือ การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่โล่งและนันทนาการ และการใช้ประโยชน์ ที่ดินประเภทเกษตรกรรม

จากภาพที่ 4.3 และ 4.4 แสดงให้เห็นว่า พบการใช้ประโยชน์ที่ดินทางด้านที่อยู่อาศัย ได้มีปริมาณการเพิ่มขึ้นมากที่สุด โดยมีการกระจายตัวออกไปยังพื้นที่ทั้งในด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตกของพื้นที่จังหวัดปทุมธานี โดยเฉพาะในฝั่งทิศตะวันตกซึ่งมีการเพิ่มขึ้นของพื้นที่อยู่อาศัยอย่างชัดเจนภายในบริเวณพื้นที่ฝั่งทิศตะวันตกของจังหวัดปทุมธานีในอำเภอคลองหลวง อำเภอธัญบุรี อำเภอลำลูกกา และอำเภอหนองเสือ พบว่าพื้นที่สิ่งปลูกสร้างมีการกระจายตัวแบบทางยาวตามถนนสายหลักและแนวคลองในลักษณะทางยาวจำนวนมาก

2) ข้อมูลด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินของพื้นที่ศึกษา

จากข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินในจังหวัดปทุมธานีของกรมพัฒนาที่ดิน พ.ศ. 2551 พบว่า จังหวัดปทุมธานีมีการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทเกษตรกรรมมากที่สุด 592,135 ไร่ เท่ากับร้อยละ 62.09 ของการใช้ประโยชน์ที่ดินทั้งหมดของจังหวัดปทุมธานี รองลงมาคือ การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง 212,261 ไร่ เท่ากับร้อยละ 22.5 การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทแหล่งน้ำ 35,446 ไร่ เท่ากับร้อยละ 3.71 และการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพื้นที่โล่งและนันทนาการ 10,051 ไร่ เท่ากับร้อยละ 1.05 โดยการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้างในปี พ.ศ. 2551 ประกอบด้วย การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัย 164,999 ไร่ เท่ากับร้อยละ 17.3 รองลงมาคือ การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพื้นที่อุตสาหกรรม 21,404 ไร่ เท่ากับร้อยละ 2.24 การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพื้นที่ราชการ 17,924 ไร่ เท่ากับร้อยละ 1.87 การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพื้นที่พาณิชยกรรม 7,934 ไร่ เท่ากับร้อยละ 0.83 (ดังตารางที่ 4. 2)

ตารางที่ 4.2

การใช้ประโยชน์ที่ดินในจังหวัดปทุมธานี ปี 2533 ปี 2543 และปี 2551

ประเภทการใช้ที่ดิน	ปี 2533		ปี 2543		ปี 2551	
	ไร่	ร้อยละ	ไร่	ร้อยละ	ไร่	ร้อยละ
พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง	184,284	19.41	204,050	21.5	212,261	22.25
ที่อยู่อาศัย	147,203	15.5	159,814	16.8	164,999	17.3
พื้นที่พาณิชยกรรม	3,335	0.35	5,153	0.54	7,934	0.83

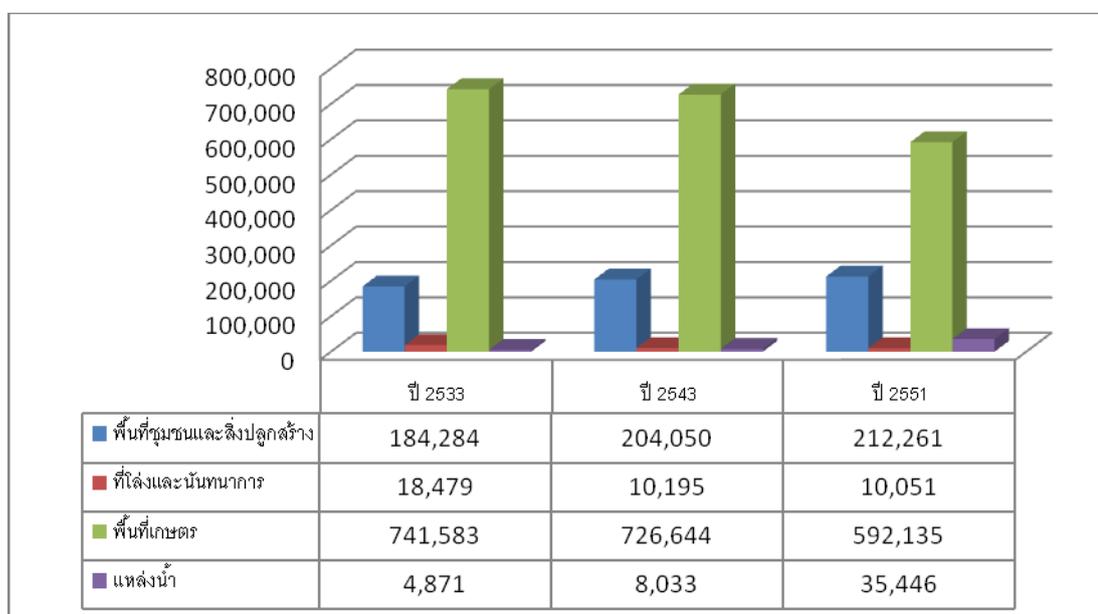
ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ประเภทการใช้ที่ดิน	ปี 2533		ปี 2543		ปี 2551	
	ไร่	ร้อยละ	ไร่	ร้อยละ	ไร่	ร้อยละ
พื้นที่อุตสาหกรรม	15,084	1.58	18,663	1.96	21,404	2.24
พื้นที่ราชการ	18,662	1.96	20,420	2.15	17,924	1.87
ที่โล่งและนันทนาการ (รวม)	18,479	1.94	10,195	1.07	10,051	1.05
พื้นที่เกษตร (รวม)	741,583	78.1	726,644	76.5	692,135	72.09
แหล่งน้ำ (รวม)	4,871	0.51	8,033	0.84	35,446	3.71
(รวม)	949,220	100	948,924	100	953,660	100

ที่มา: กรมโยธาธิการและการผังเมือง, 2550.

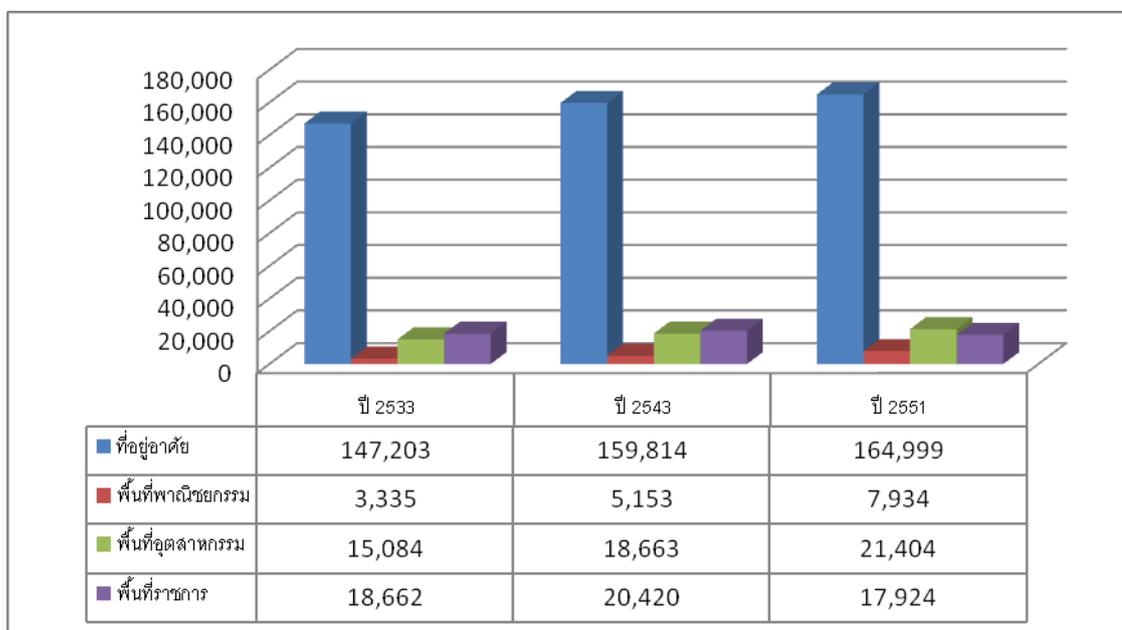
ภาพที่ 4.5

การใช้ประโยชน์ที่ดินในจังหวัดปทุมธานี ปี 2533 ปี 2543 และปี 2551

ภาพที่ 4.6

ปริมาณพื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้างในจังหวัดปทุมธานี ปี 2533 ปี 2543 และปี 2551

จากตารางเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์ที่ดิน พ.ศ. 2535 – พ.ศ. 2551 พบว่า ในปี พ.ศ. 2533 – พ.ศ. 2543 มีการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้างมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.3 ซึ่งมากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอุตสาหกรรม พื้นที่พาณิชยกรรม และพื้นที่ราชการ โดยการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.38 พื้นที่พาณิชยกรรมเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.19 พื้นที่ราชการเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.19 ตามลำดับ และการขยายตัวของการใช้ประโยชน์ที่ดินจังหวัดปทุมธานีในปีพ.ศ. 2543 – พ.ศ. 2551 พบว่า การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้างยังคงมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.5 ซึ่งมากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอุตสาหกรรม พื้นที่พาณิชยกรรม และพื้นที่ราชการ โดยการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภท พื้นที่พาณิชยกรรมเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.29 พื้นที่ราชการเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.28 และพื้นที่อุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.28 ตามลำดับ โดยการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่โล่งและนันทนาการมีการลดลงของพื้นที่อย่างต่อเนื่องเมื่อเปรียบเทียบกับการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง โดยในปี พ.ศ. 2533 – พ.ศ. 2543 การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพื้นที่เกษตรกรรม มีปริมาณลดลงร้อยละ 1.6 และ ในปีพ.ศ. 2543 – พ.ศ. 2551 การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพื้นที่เกษตรกรรมมีปริมาณ

ลดลงถึงร้อยละ 14.41 หรือคิดเป็นปริมาณ 9 เท่า ของปริมาณการลดลงของพื้นที่เกษตรกรรม ในช่วงปี พ.ศ. 2533 – พ.ศ. 2543 และการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพื้นที่โล่งและนันทนาการ มีปริมาณลดลง โดยในปี พ.ศ. 2533 – พ.ศ. 2543 การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพื้นที่โล่งและนันทนาการมีปริมาณลดลงร้อยละ 0.87 และในปีพ.ศ. 2543 – พ.ศ. 2551 การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพื้นที่โล่งและนันทนาการมีปริมาณลดลงร้อยละ 0.02 (ดังแสดงในตารางที่ 4.3) ซึ่งเป็นผลมาจากการเพิ่มขึ้นของที่อยู่อาศัยประเภทบ้านจัดสรร พื้นที่อุตสาหกรรม และพาณิชยกรรม และเป็นผลจากการพัฒนาพื้นที่โดยการเปลี่ยนแปลงจากภาคเกษตรไปสู่ภาคอุตสาหกรรมจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

4.1.5 ระบบการคมนาคมในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี

1) ระบบโครงข่ายถนน

จังหวัดปทุมธานีตั้งอยู่บนเส้นทางคมนาคมที่เชื่อมโยงกับพื้นที่ทุกภาคของประเทศ เป็นศูนย์กลางคมนาคมหลักของประเทศ มีโครงข่ายระบบถนนที่สามารถเชื่อมโยงได้ทั้งในระดับภาค ระดับจังหวัด และภายในจังหวัด ดังต่อไปนี้

(1) ถนนสายประธาน (Express or Free Way) ประกอบด้วย

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) เป็นทางหลวงสายประธานที่เชื่อมโยงกรุงเทพมหานครและปริมณฑล กับภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยผ่านอำเภอลำลูกกา อำเภอธัญบุรี และอำเภอลองหลวง

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 9 (ถนนวงแหวนรอบนอก) เป็นทางหลวงสายประธานที่แบ่งเบาภาระการจราจรจากทางหลวงแผ่นดินที่ผ่านชุมชนเมือง โดยผ่านอำเภอเมืองปทุมธานี อำเภอสสามโคก อำเภอลองหลวง อำเภอธัญบุรี และอำเภอลำลูกกา

(2) ถนนสายหลัก (Arterial Road) ประกอบด้วย

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 305 (ถนนรังสิต-นครนายก) เป็นทางหลวงสายหลักที่เชื่อมโยงจังหวัดปทุมธานีกับจังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือคือจังหวัดนครนายก จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดปราจีนบุรี และจังหวัดสระแก้ว โดยผ่านอำเภอลองหลวง และอำเภอธัญบุรี

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 306 (ถนนติวานนท์) เป็นทางหลวงสายหลักในแนวเหนือ-ใต้ เชื่อมโยงอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี กับจังหวัดนนทบุรี

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 307 (ถนนกรุงเทพ-ปทุมธานี) เป็นทางหลวงสายหลักแนวเหนือ-ใต้เชื่อมโยงทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 345 กับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 346

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 345 (ถนนปทุมธานี-นนทบุรี) เป็นทางหลวงสายหลักด้านทิศใต้ ที่เชื่อมโยงอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี กับจังหวัดนนทบุรี นอกจากนี้ยังเป็นโครงข่ายทางหลวงในแนวรัศมีที่สำคัญของทางหลวงวงแหวนรอบนอกทำให้สามารถติดต่อกับภาคใต้ ภาคตะวันตก และภาคเหนือได้

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 346 (ถนนปทุมธานี-บางเลน) เป็นทางหลวงสายหลักที่เชื่อมโยงจังหวัดปทุมธานีกับจังหวัดนครปฐมและจังหวัดสุพรรณบุรี โดยผ่านอำเภอเมืองปทุมธานี อำเภอธัญบุรี และอำเภอลาดหลุมแก้ว

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 347 (ถนนปทุมธานี-ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร) เป็นทางหลวงสายหลักทางด้านทิศเหนือที่เชื่อมโยงจังหวัดปทุมธานีกับจังหวัดอยุธยา โดยผ่านอำเภอเมืองปทุมธานีและอำเภอสสามโคก

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 352 (ถนนลำลูกกา-วังน้อย-สิงห์บุรี) เป็นทางหลวงสายหลักในแนวเหนือ-ใต้ เชื่อมโยงจากอำเภอลำลูกกา สู่อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดสิงห์บุรี

- ทางด่วนสายบางปะอิน-ปากเกร็ด เชื่อมโยงระหว่างจังหวัดปทุมธานีกับกรุงเทพมหานครและจังหวัดนนทบุรี ประหยัดเวลาในการสัญจรและการเข้าถึงในแต่ละจุดของจังหวัดทั้ง 3 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(3) ถนนสายรอง (Local Road) ประกอบด้วย

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3100 (ถนนวัดดาวดึงษ์-ปทุมธานี) เป็นเส้นทางที่สำคัญของอำเภอเมืองปทุมธานี

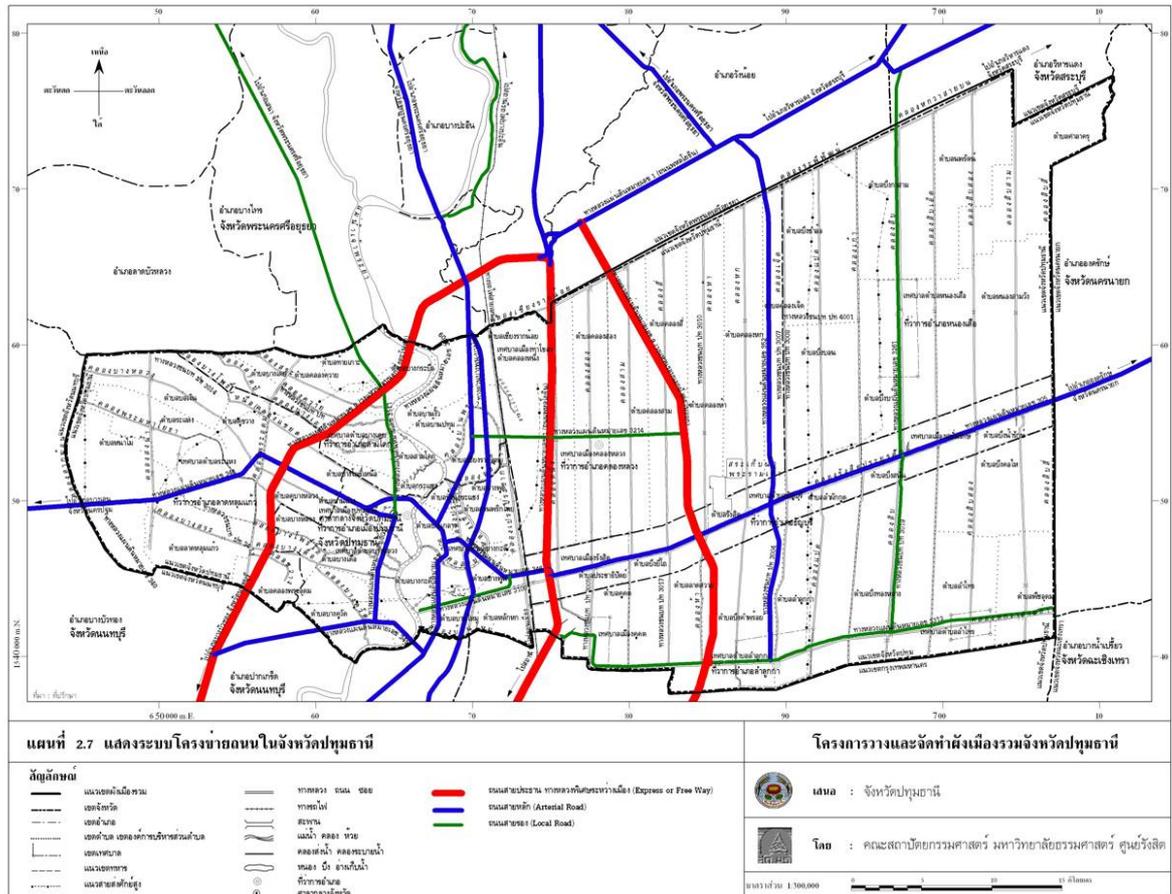
- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3111 (ถนนสามโคก-เสนา) เชื่อมโยงระหว่างอำเภอสสามโคก จังหวัดปทุมธานี และอำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นทางหลวงด้านทิศเหนือที่สำคัญที่เชื่อมโยงกับจังหวัดใกล้เคียง

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3214 (ถนนคลองหลวง) เป็นเส้นทางที่สำคัญของอำเภอกองหลวงที่เชื่อมโยงกับถนนพหลโยธินและเป็นทางหลวงในแนวรัศมีที่สำคัญของถนนวงแหวนรอบนอก ช่วยให้โครงข่ายทางหลวงมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3261 (ถนนนิมิตใหม่) เชื่อมต่อระหว่างอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี กับกรุงเทพมหานคร

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3312 (ถนนลำลูกกา) เป็นเส้นทางที่สำคัญของอำเภอลำลูกกาที่สามารถเชื่อมต่อกับกรุงเทพมหานคร และจังหวัดนครนายก

ภาพที่ 4.7
เส้นทางคมนาคมภายในจังหวัดปทุมธานี

ที่มา: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.

จากลักษณะโครงข่ายถนนในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี จะเห็นได้ว่า พื้นที่ของจังหวัดปทุมธานีนั้นได้ถูกแบ่งพื้นที่ออกจากกันเป็นสองส่วนเนื่องจากการเกิดทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) เป็นทางหลวงสายประธานที่เชื่อมโยงกรุงเทพมหานครและปริมณฑล กับภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยผ่านอำเภอลำลูกกา อำเภอรัญบุรี และอำเภอคลองหลวง ได้ตัดผ่านบริเวณกลางตัวพื้นที่จังหวัดปทุมธานี ส่งผลให้การเชื่อมต่อของพื้นที่ถูกแยกออกจากกัน

2) สถิติปริมาณการจราจรบนโครงข่ายถนน

จากรายงานปริมาณการจราจรบนทางหลวง พ.ศ. 2546 ของกรมทางหลวง กระทรวงคมนาคม ซึ่งได้ทำการสำรวจปริมาณเฉลี่ยรถยนต์ต่อวันตลอดทั้งปีของจังหวัดปทุมธานี พบว่าทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (ช่วงปทุมธานี – วังน้อย) มีปริมาณรถยนต์ต่อวันตลอดทั้งปีมากที่สุด

162,758 คันต่อวัน รองลงมา คือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (ช่วงรังสิต – บางปะอิน) 157,383 คันต่อวัน ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 346 (ช่วงแยกรังสิต – แยกบางพูน) 84,787 คันต่อวัน และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 306 (ช่วงแคราย - บางพูน) 83,203 คันต่อวัน

ตารางที่ 4.3

ปริมาณรถยนต์เฉลี่ยต่อวันตลอดทั้งปีของจังหวัดปทุมธานี พ.ศ. 2546

ลำดับที่	ทางหลวงหมายเลข	ช่วงทางหลวง	จำนวนคัน/วันตลอดทั้งปี
1	1	ปทุมธานี - วังน้อย	162,758
2	1	รังสิต - บางปะอิน	157,383
3	1	ก.ท.ม.- รังสิต	68,976
4	305	แยกรังสิต - อำเภอธัญบุรี	78,149
5	305	อำเภอธัญบุรี - คลอง 15	24,728
6	306	แคราย - บางพูน (ถนนติวานนท์)	83,203
7	345	เส้นถนนบางคูวัด	23,777
8	346	แยกรังสิต - แยกบางพูน	84,787
9	346	แยกบางพูน - แยกเข้าปทุมธานี	40,673
10	346	ช่วงเชื่อมต่อกับจังหวัดนครปฐม	52,591
11	3100	ช่วงตัดแยกถนน 346 - คลองรังสิต	28,996
12	3111	ปทุมธานี - สามโคก	19,506
13	3111	สามโคก - เสนา	6,134-15,077
14	3214	ช่วงตัดกับแยกถนน 347-ช่วงตัดแยกถนนหมายเลข 1	17,842
15	3214	ช่วงตัดแยกถนนหมายเลข 1 - สถานีวิทยุคลองหลวง	36,401
16	3309	ช่วงตัดแยกถนน 346 - ศูนย์ศิลปะอาชีพ	2,113

ที่มา: กรมทางหลวง, 2551.

จากข้อมูลปริมาณการจราจรบนเส้นทางคมนาคมสายหลักที่สำคัญของจังหวัดปทุมธานีจะเห็นได้ว่ามีปริมาณจราจรหนาแน่นบนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 เนื่องจากเป็นทางหลวงสายหลักของประเทศที่เชื่อมโยงระหว่างกรุงเทพมหานคร จังหวัดปทุมธานี ไปยังจังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นอกจากนี้ ยังสามารถเชื่อมต่อไปยังจังหวัดต่าง ๆ

ของภาคตะวันออก โดยแยกไปตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 305 บริเวณเทศบาลเมืองรังสิต
 ดังนั้นบริเวณนี้จึงเป็นจุดเปลี่ยนถ่ายการสัญจรที่สำคัญจุดหนึ่งของประเทศไทย

นอกจากนี้ บนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 ยังมีสถานที่หลายแห่งที่เป็นแหล่งงานและ
 แหล่งการศึกษาที่สำคัญของประเทศ เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต มหาวิทยาลัย
 กรุงเทพ เขตอุตสาหกรรมนวนคร เป็นต้น ทำให้บนถนนสายนี้เกิดการสัญจรมากโดยส่วนใหญ่จะ
 เป็นกลุ่มคนทำงานและนักศึกษา ทำให้ถนนสายนี้มีปริมาณเฉลี่ยรถยนต์ 1 แสนคันต่อวันตลอดทั้งปี

3) ปัญหาการจราจรในจังหวัดปทุมธานี

จากสภาพถนน ปริมาณเฉลี่ยรถยนต์ต่อวันตลอดทั้งปี และตำแหน่งจุดที่มีอุบัติเหตุ
 เกิดขึ้นบ่อยครั้งสามารถสรุปปัญหาและสาเหตุต่างๆ ที่ทำให้เกิดปัญหาการจราจรได้ดังนี้

(1) ปัญหาวินัยการจราจรเกิดจากความเคยชินต่อการปฏิบัติของประชากร ทำให้
 มองปัญหาปัจจุบันเป็นสิ่งที่ไม่มีปัญหาสำหรับตนจะยากต่อการแก้ไขในอนาคตเมื่อปัญหารุนแรง
 ขึ้น เช่น มีการใช้พื้นที่ผิวจราจรปะปนกับกิจกรรมอื่นบนถนนเทศสัมพันธ์ ความไม่มีระเบียบวินัยใน
 การจอดรถส่งผู้โดยสารของรถรับจ้างและรถประจำทางต่างๆ เป็นต้น

(2) ปัญหาการใช้พื้นที่เกิดจากการพัฒนาพื้นที่อย่างอิสระขาดการวางแผนรองรับ
 การขยายตัวในอนาคต ทำให้เกิดการพัฒนามตามแนวนอน โครงข่ายการขนส่งไม่มีประสิทธิภาพ
 และไม่สานเป็นโครงข่าย ทำให้ถนนหรือ ซอยย่อยต่างๆ ต้องพึ่งพาถนนสายหลัก เช่น ทางหลวง
 แผ่นดินหมายเลข 307, 306 และ 346

(3) ปัญหาลักษณะโครงข่ายถนน

(3.1) เป็นปัญหาที่เกิดจากการที่มีสถานที่ทำงานหรือแหล่งงานอยู่ใน
 กรุงเทพมหานคร และมีที่พักอาศัยอยู่รอบนอกรวมทั้งจังหวัดปทุมธานี

(3.2) เกิดจากลักษณะทางกายภาพของทางแยกและของถนน มีปริมาณ
 การจราจรเข้าสู่ทางแยกมาก ทำให้เกิดการจราจรติดขัด ความล่าช้าและแถวคอย

(3.3) การเชื่อมพื้นที่สองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ตลอดความยาวของแม่น้ำกว่า
 10 กิโลเมตรมีเพียงสะพานปทุมธานีและสะพานนนทบุรีทำให้การติดต่อระหว่างฝั่งไม่สะดวกต้อง
 ใช้เวลาในการเดินทางมากขึ้น

(3.4) การปล่อยให้โครงการมีข้อจำกัดเรื่องเขตทางหรือด้านกายภาพ โดยไม่ได้
 รับการพัฒนาหรือแก้ไขเป็นเวลานาน ยิ่งจะก่อให้เกิดปัญหารุนแรงในอนาคต

(4) ปัญหาเรื่องระบบการควบคุมไฟสัญญาณจราจรชำรุดหรือติดตั้งในที่ที่ไม่เหมาะสม เป็นไฟสัญญาณที่มีอุปกรณ์ไม่สมบูรณ์ นอกจากนี้ยังขาดแคลนป้ายจราจร และพบป้ายจราจรที่ชำรุด และ/หรือเครื่องหมายจราจรเลือนรางทั้งหมดอาจส่งผลให้เกิดอันตรายต่อการขับขี่หรือทางเดินเท้าที่สำคัญอาจจะก่อให้เกิดความคั่งเคยผิดๆ

4) ระบบขนส่งสาธารณะ

ระบบขนส่งสาธารณะที่สำคัญในเขตเมืองปทุมธานี คือ รถโดยสารประจำทางมีการบริการขนส่งระหว่างจังหวัด และบริการขนส่งภายในจังหวัด นอกจากนี้ยังมีรถโดยสารไม่ประจำทางรวมทั้งรถรับจ้างประเภทต่างๆ เช่น สามล้อและรถจักรยานยนต์รับจ้างกระจายอยู่ทั่วไป

การบริการขนส่งระหว่างจังหวัดประกอบด้วยบริการขนส่ง 3 ลักษณะ ได้แก่ การบริการขนส่งขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.) บริการขนส่งระหว่างจังหวัดระยะสั้นและบริการขนส่งระหว่างจังหวัดระยะไกล

การบริการขนส่งขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.) มีรถประจำทางวิ่งให้บริการระหว่างจังหวัดปทุมธานีกับกรุงเทพมหานครและจังหวัดปริมณฑล รวม 15 สาย ให้บริการตั้งแต่เวลา 4.00-22.00 น. และมีรถบริการตลอดคืนในบางสายอีก 4 สาย ส่วนใหญ่มีจุดต้นทาง/ปลายทางที่รังสิตมีเพียงสองสายที่มีจุดต้นทาง/ปลายทางในพื้นที่อำเภอเมืองปทุมธานี ได้แก่ สาย 33 ปทุมธานี-สนามหลวง และสาย 90 ทำน้าบางพูน-ย่านพหลโยธิน-เกียกกาย

การบริการขนส่งระหว่างจังหวัดระยะสั้น เป็นรถโดยสารประจำทาง หมวดที่ 3 รวม 17 สายทาง ในจำนวนนี้มี 10 สายทาง ที่มีจุดต้นทาง-ปลายทาง อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเมืองปทุมธานี มีรถโดยสารบริการประมาณ 374 คัน

การบริการขนส่งระหว่างจังหวัดระยะไกล มีรถโดยสารประจำทางวิ่งระหว่างจังหวัดผ่านจังหวัดปทุมธานี เพื่อไปยังจังหวัดในภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมประมาณ 100 สาย

การบริการขนส่งภายในจังหวัด เป็นรถโดยสารประจำทางหมวดที่ 4 จำนวน 18 สาย และรถโดยสารประจำทางขนาดเล็กจำนวน 2 สาย

การให้บริการขนส่งสาธารณะเมื่อเปรียบเทียบกับความต้องการเดินทางของประชาชนในพื้นที่พบว่า การให้บริการเพียงพอ มีจำนวนสายทางที่ให้บริการครอบคลุมทุกพื้นที่ จำนวนรถโดยสารที่ให้บริการประมาณวันละ 822 คัน และวิ่งให้บริการประชาชนประมาณ 2,400 เที่ยวต่อ

วัน พบว่าปริมาณการเดินทางเมื่อเปรียบเทียบกับความสามารถรองรับผู้โดยสารของรถโดยสาร ประมาณ 60 - 70 %

4.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ศึกษา

4.2.1 ลักษณะทางเศรษฐกิจของพื้นที่ศึกษา

ระบบเศรษฐกิจในจังหวัดปทุมธานีในอดีตนั้นเดิมยังคงมีภาคเกษตรกรรมเป็นเศรษฐกิจที่สำคัญ และในขณะที่เริ่มมีภาคอุตสาหกรรมเข้ามามีบทบาทต่อพื้นที่จังหวัดปทุมธานี ซึ่งแบ่งเป็น 2 ส่วนหลักๆ คือย่านโรงงานอุตสาหกรรมฝั่งตะวันออกของจังหวัดปทุมธานี ซึ่งพื้นที่โรงงานจะตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา เพราะต้องการอาศัยความสะดวกจากเส้นทางน้ำในการส่งวัตถุดิบและสินค้า โดยจะมีลักษณะของกิจกรรมอุตสาหกรรมแบบครัวเรือน อีกส่วนหนึ่งจะเป็นย่านของอุตสาหกรรมที่เริ่มเกิดขึ้นตามแนวถนนพหลโยธินซึ่งมีการขยายตัวในอัตราที่สูง โดยลักษณะอุตสาหกรรมเป็นอุตสาหกรรมขนาดกลางและอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ซึ่งมีจำนวนแรงงานตั้งแต่ 50 ถึง 200 คนหรือมากกว่า 200 คนขึ้นไป

ในด้านพาณิชยกรรม จังหวัดปทุมธานีในปัจจุบัน มีปริมาณพื้นที่พาณิชยกรรมเพิ่มมากขึ้น โดยส่วนมากจะเป็นร้านค้าปลีกซึ่งมีการขยายตัวเพิ่มขึ้น อันเนื่องมาจากกาที่พื้นที่จังหวัดปทุมธานีมีเส้นทางสายหลักตัดผ่าน ได้แก่ ถนนพหลโยธิน ซึ่งเปรียบได้เป็นประตูสู่ภาคเหนือ มีจุดเปลี่ยนถ่ายการเดินทางของคนในพื้นที่และจังหวัดใกล้เคียง ประกอบกับการขยายตัวทางด้านอุตสาหกรรมที่ส่งผลให้มีแรงงานอพยพเข้ามาในพื้นที่ที่มีจำนวนที่เพิ่มมากขึ้นและเกิดเป็นพื้นที่อยู่อาศัยและพาณิชยกรรมจำนวนมาก

ปัจจุบันจังหวัดปทุมธานีมีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้นโดยวัดจากมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม (GPP) จากในอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยในปี พ.ศ. 2535 จังหวัดปทุมธานีมีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม (GPP) อยู่ที่ 109,584 ล้านบาท และในปี พ.ศ. 2545 มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม (GPP) อยู่ที่ 123,907 ล้านบาท และในปี พ.ศ. 2549 จังหวัดปทุมธานีมีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจวัดจาก GPP เทียบระดับประเทศอยู่ลำดับที่ 6 เทียบระดับกลุ่มจังหวัดอยู่ลำดับที่ 2 รองจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน 1 ประกอบด้วย (นนทบุรี ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา และสระบุรี) ปี พ.ศ. 2549 จังหวัดปทุมธานีมีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม (GPP) ณ ราคาประจำปี 189,090 ล้านบาท ณ ราคาคงที่ 122,275 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 26.32 ของกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน 1 (ดังตารางที่ 4.5)

ตารางที่ 4.4

มูลค่าของผลิตภัณฑ์มวลรวม จำแนกสาขาการผลิตในเขตจังหวัดปทุมธานี

สาขาการผลิต	ปี 2548	ปี 2549	การ เจริญเติบโต	ร้อยละ
ภาคเกษตร	3,623	4,541	25.34	2.40
สาขาพืชผล ปศุสัตว์ และการป่าไม้	3,213	4,141	28.88	2.19
สาขาประมง	410	400	-2.44	.21
ภาคนอกการเกษตร	99,135	129,015	30.14	68.22
สาขาเหมืองแร่และยอหิน	77	65	-15.58	.03
สาขาอุตสาหกรรม	99,058	128,950	30.18	68.19
ภาคบริการ	52,598	55,535	5.58	29.38
สาขาไฟฟ้า ประปา และโรงแยกก๊าซ	7,849	8,251	5.12	4.36
สาขาก่อสร้าง	8,049	7,351	-8.67	3.89
สาขาการขนส่ง การขายปลีก การซ่อมแซมยานยนต์ จักรยานยนต์ ของใช้ส่วนบุคคลและของใช้ในครัวเรือน	8,831	9,429	6.77	4.99
สาขาโรงแรมและภัตตาคาร	6,278	6,892	9.78	3.64
สาขาการขนส่ง สถานที่เก็บสินค้าและการคมนาคม	4,761	5,230	9.9	2.77
สาขาตัวกลางทางการเงิน	2,717	3,102	14.17	1.64
สาขาบริการด้านอสังหาริมทรัพย์ การให้เช่าและ บริการทางธุรกิจ	4,095	4,440	8.42	2.35
สาขาการบริหารราชการและการป้องกันประเทศ รวมทั้งการประกัน สังคมภาคบังคับ	2,343	2,535	8.19	1.34
สาขาการศึกษา	2,906	3,368	15.9	1.78
สาขาการบริการด้านสุขภาพและสังคม	2,219	2,397	8.02	1.27
สาขาการให้บริการด้านชุมชน สังคมและบริการส่วนบุคคล อื่นๆ	2,485	2,476	-0.36	1.31
สาขาถูกจ้างในครัวเรือนส่วนบุคคล	65	64	-1.54	0.03
ผลิตภัณฑ์จังหวัด	155,356	189,091	21.71	100
มูลค่าผลิตภัณฑ์เฉลี่ยต่อคน(บาท)	212,482	250,406	17.85	
ประชากร (1,000 คน)	731	755	3.28	

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549.

เศรษฐกิจของจังหวัดปทุมธานีเจริญเติบโตและเด่นในภาคนอกเกษตร และในปี พ.ศ. 2549 มีสัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาคนอกเกษตรร้อยละ 68.22 โดยสาขาการผลิตที่มีอัตราการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ สาขาอุตสาหกรรมร้อยละ 68.19 รองลงมาได้แก่สาขาค้าส่ง ค่าปลีก ร้อยละ 4.99 สาขาไฟฟ้า ประปาและโรงแยกก๊าซ ร้อยละ 4.36 และสาขาก่อสร้างร้อยละ 3.89 โดยภาคบริการมีบทบาทต่อเศรษฐกิจของจังหวัดปทุมธานีค่อนข้างดี ภาคบริการต่อ GPP อยู่ที่ร้อยละ 29.38 สาขาการผลิตของภาคบริการที่สร้างรายได้ให้แก่จังหวัดในสัดส่วนที่สูง ได้แก่ สาขาขนส่ง ขายเป็นปลีก ร้อยละ 4.99 สาขาไฟฟ้า ร้อยละ 4.36 สาขาก่อสร้าง ร้อยละ 3.89 และสาขาโรงแรมและภัตตาคาร ร้อยละ 3.64 และภาคเกษตรของจังหวัดปทุมธานี ร้อยละ 2.4 ถึงแม้ว่าจะมีบทบาทต่อเศรษฐกิจของจังหวัดค่อนข้างต่ำแต่พิจารณาจากการเจริญเติบโตสูงถึงร้อยละ 28.88 และจะเด่นด้านการผลิต ข้าว พืชผักผลไม้

ด้านการเงิน การคลังของจังหวัดปทุมธานี เปรียบเทียบผลการดำเนินงานระหว่างปีงบประมาณ พ.ศ. 2549 – 2550 ซึ่งจะเห็นได้ว่าจังหวัดปทุมธานีมีฐานะดุลการคลังเกินดุลทุกปี และอยู่ในอัตราที่สูงด้วย (ดังตารางที่ 4.5)

ตารางที่ 4.5

ผลการดำเนินงานระหว่างปีงบประมาณ ปี พ.ศ. 2549 – ปี พ.ศ. 2550

ผลการจัดเก็บรายได้				ผลการเบิกจ่ายเงินงบประมาณ			
ปี งบประมาณ 2550 หน่วย : ล้านบาท	ปี งบประมาณ 2549 หน่วย : ล้านบาท	ผลต่าง	ร้อยละ	ปี งบประมาณ 2550 หน่วย : ล้านบาท	ปี งบประมาณ 2549 หน่วย : ล้านบาท	ผลต่าง	ร้อยละ
47,793.026	43,681.613	4,111.41	9.41	7,637.73	6,529.209	1,108.53	16.97

ที่มา: สำนักงานคลังจังหวัดปทุมธานี, 2549.

ด้านรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน จำแนกตามแหล่งที่มาของรายได้ภายในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี ประกอบด้วย (ดังตารางที่ 4.6)

ตารางที่ 4.6
รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน

รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน จำแนกตามแหล่งที่มาของรายได้	
ครัวเรือน	
จำนวนครัวเรือน	217,874
ร้อยละ	1.2
สมาชิกของครัวเรือน	
จำนวน(คน)	730,675
ร้อยละ	1.2
เฉลี่ยต่อครัวเรือน	3.4
รายได้ทั้งสิ้น	
จำนวน(บาท)	5,688,112,353
เฉลี่ยต่อครัวเรือน(บาท)	26,107
แหล่งที่มาของรายได้	
ค่าจ้างและเงินเดือน(บาท)	13,319
กำไรสุทธิจากการทำธุรกิจ (บาท)	6,285
กำไรสุทธิจากการทำการเกษตร (บาท)	1,541
เงินที่ได้รับเป็นการช่วยเหลือ (บาท)	1,099
รายได้จากทรัพย์สิน (บาท)	114
รายได้ที่ไม่เป็นตัวเงิน (บาท)	3,676
รายรับที่เป็นตัวเงินอื่น ๆ (บาท)	72

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549.

4.2.2 ลักษณะทางสังคมและประชากรของพื้นที่ศึกษา

การศึกษาลักษณะทางสังคมและลักษณะทางประชากรของพื้นที่ศึกษา เป็นการศึกษาเพื่อให้รู้ถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทางด้านสังคมและประชากรภายในพื้นที่ศึกษา เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวที่ส่งผลกระทบต่อลักษณะการขยายตัวของพื้นที่ศึกษา

1) ลักษณะทางสังคมของพื้นที่ศึกษา

(1) วิถีชีวิตความเป็นอยู่จังหวัดปทุมธานีมีวัฒนธรรมชาวไทยเชื้อสายมอญที่น่าสนใจ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มอันอุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านใจกลางจังหวัด ในเขตอำเภอเมืองและอำเภอสสามโคก มีลำคลองธรรมชาติและคลองชลประทานหลายสาย เช่น คลองควาย คลองเชียงรากน้อย คลองบางเตย คลอง บางโพธิ์ คลองแม่น้ำอ้อม คลองบางหลวง คลองรังสิตประยูรศักดิ์ คลองระพีพัฒน์ คลองหกวา ฯลฯ วิถีชีวิตโดยทั่วไปจึงเกี่ยวข้องกับน้ำเป็นส่วนใหญ่ และมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย การเดินทางก็สะดวกทั้งทางน้ำและทางบก

(2) ศาสนา ในปี พ.ศ. 2545 จังหวัดปทุมธานีมีสถานที่ซึ่งเป็นสถาบันของศาสนา จำนวน 221 แห่ง มีวัด 177 แห่ง สำนักสงฆ์ 11 แห่ง โบสถ์คริสต์ 5 แห่ง และมัสยิด 28 แห่ง ส่วนใหญ่ศาสนสถานจะตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองปทุมธานี และอำเภอลำลูกกา รองลงมาคือ อำเภอสสามโคก และอำเภอคลองหลวง ตามลำดับ วัดไทยส่วนใหญ่กระจายตัวอยู่ในทุกอำเภอมีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน แต่ที่มากที่สุดจะอยู่ในเขตอำเภอเมืองปทุมธานีและอำเภอสสามโคก โบสถ์คริสต์จะพบอยู่ในเขต 3 อำเภอ คือ อำเภอเมืองปทุมธานี อำเภอลาดหลุมแก้ว และอำเภอลำลูกกา ส่วนมัสยิดนั้นจะพบในเขตอำเภอลำลูกกามากที่สุด ส่วนในอำเภออื่น ๆ จะมีการกระจายตัวของมัสยิดในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน และพบว่า จำนวนพระภิกษุในจังหวัดปทุมธานีมี 4,280 รูป และสามเณร 1,261 รูป

(3) การพัฒนาชุมชนและการรวมกลุ่มจังหวัดปทุมธานี ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชน เพื่อส่งเสริมยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนทุกเพศทุกวัยให้สูงขึ้นทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการปกครอง โดยให้การศึกษและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของประชาชน พัฒนาอาสาสมัครและผู้นำท้องถิ่น พัฒนาระบบ รูปแบบและวิธีการพัฒนาชุมชน ตลอดจนการสำรวจข้อมูลเพื่อการพัฒนาชนบท ได้แก่ ข้อมูล กชช. 2 ค. , จปฐ. และข้อมูลแหล่งน้ำ ซึ่งจังหวัดปทุมธานีได้ดำเนินกิจกรรมงานพัฒนาชุมชนโดยแยกเป็นกลุ่มต่างๆ คือ กลุ่มพัฒนาเด็ก กลุ่มพัฒนาเยาวชน กลุ่มพัฒนาสตรี กลุ่มพัฒนาอาชีพและรายได้ กลุ่มพัฒนาองค์กรอาสาสมัครและผู้นำท้องถิ่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และองค์กรเอกชน

ในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี มีองค์กรเอกชน ซึ่งเคลื่อนไหวดำเนินกิจกรรมสาธารณประโยชน์เป็นจำนวนมาก ประกอบด้วย สมาคมต่าง ๆ และมูลนิธิ อาทิเช่น สมาคมกีฬาจังหวัดปทุมธานี สมาคมผู้สูงอายุเพื่อการศึกษา นวนครสมาคม สมาคมสตรีบำเพ็ญประโยชน์ปทุมธานี มูลนิธิธรรมกาย มูลนิธิส่องแสงเทียน มูลนิธิสงเคราะห์เด็กอ่อนรังสิต และมูลนิธิเมตตาประชานุเคราะห์ เป็นต้น ซึ่งกลุ่มพัฒนาและองค์กรเหล่านี้ ช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนากระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนของตนเองและชุมชนข้างเคียง การบริหารจัดการและประโยชน์ต่อสมาชิกทุกคน

ในชุมชน เกิดความเข้าใจ และมีความเสียสละ รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ เห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ และมีความไว้วางใจซึ่งกันและกันสูงที่สำคัญ ช่วยสร้างให้ชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้

(4) แนวคิดการพัฒนาทางด้านสังคมประเพณีวัฒนธรรมส่วนใหญ่ของจังหวัดปทุมธานี มีความคล้ายคลึงกันกับจังหวัดอื่น ๆ ในภาคกลาง ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่รู้จักและยึดถือกันทั่วไป และนอกจากนี้ยังมีวัฒนธรรมของชาวมอญที่โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ แต่ปัจจุบันประเพณีวัฒนธรรมบางอย่างได้ยกเลิกไปตามกาลเวลา

ดังนั้นการสร้างเอกลักษณ์ประจำถิ่น (Unique Characteristic) ในการพัฒนาชุมชนเมืองขนาดใหญ่ระดับจังหวัดจึงถือเป็นความจำเป็น เนื่องจากจังหวัดปทุมธานี มีทุนทางวัฒนธรรม (ชาวมอญ) และทุนทางสถาบันการศึกษาที่มีแนวโน้มการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยสามารถนำเสนอการสร้างและพัฒนาเอกลักษณ์ต่าง ๆ ในด้านสังคมและกายภาพได้ดังนี้

(4.1) สถาปัตยกรรมประจำถิ่น รูปแบบทางสถาปัตยกรรมนำเสนอรูปแบบสถาปัตยกรรมภาคกลาง รวมถึงการจัดวางอาคารแบบประเพณีภาคกลางที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น บ้านเรือนไทย อาคารทรงไทย เป็นต้น

(4.2) จัดให้มีถนน / แม่น้ำสายวัฒนธรรม บริเวณชุมชนสามโคก เป็นศูนย์กลางด้านศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัด

(4.3) การจัดภูมิทัศน์ชุมชน (Urban Landscape) การเลือกต้นไม้ประจำจังหวัดมาใช้ปลูกริมถนน การออกแบบอุปกรณ์ประกอบถนน (Street Furniture) เพื่อให้สอดคล้องกับอาคารบ้านเรือน การออกแบบวางผังควรรักษาอารยธรรมชาติที่มีอยู่แล้วนำมาผสมผสานกับการพัฒนา (Manmade Development)

(4.4) วัดและมัสยิดก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์ทางกายภาพของจังหวัด ที่ควรรักษาและฟื้นฟูให้คงสภาพไว้และเป็นแบบแผน

(4.5) จัดการแสดงที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรม (Cultural Program) ที่มีขึ้นในเดือนนั้นๆ พร้อมกับฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมที่หายไป เช่น ประเพณีการรำพาข้าวสาร เป็นต้น เพราะสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตริมน้ำได้เป็นอย่างดี

(4.6) ควรมีการส่งเสริมให้เป็นแหล่งสังคมฐานความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมุ่งพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อปลูกจิตสำนึกในการรักท้องถิ่นซึ่งจะส่งผลให้ประชากรมีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นและการแก้ปัญหาด้วยตนเอง

(4.7) มีการขยายฐานแหล่งข้อมูลความรู้ให้กว้างขวางเพื่อสร้างโอกาสและความเท่าเทียมกันด้านข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน

(4.8) เสริมสร้างกิจกรรมยามว่างให้เยาวชน เช่น สันทนาการ กีฬา ดนตรีในสวน-สาธารณะให้วัยรุ่นได้แสดงออกในกิจกรรมที่สนใจ และจัดนิทรรศการให้เห็นโทษของยาเสพติด ควบคู่ไปด้วย

(4.9) เสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวก่อน โดยให้ผู้ปกครองดูแลบุตรหลานให้ความรักความอบอุ่น และสนทนากันเพื่อได้ทราบถึงปัญหาของคนในครอบครัว พร้อมทั้งเป็นหูเป็นตาคนเข้าออกในพื้นที่เพื่อลดปัญหาผู้ก่อเหตุอาชญากรรม

(4.10) มีการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมที่น่าสนใจของประชาชน และจัดเป็นเทศกาลท่องเที่ยวของจังหวัด

(4.11) มีการจัดแสดงวัฒนธรรม การละเล่นต่าง ๆ ที่ศูนย์วัฒนธรรมของจังหวัดเป็นประจำทุกปี เพื่อก่อให้เกิดความสนใจและอนุรักษ์ในวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อเด็กและเยาวชน

2) แนวโน้มการพัฒนาในอนาคต

สภาพสังคมของประชาชนชาวปทุมธานี เป็นสังคมที่มีการดำเนินชีวิตผูกพันกับสายน้ำ จะสังเกตได้จากจำนวนวัด ที่มีมากมายมักจะตั้งอยู่ 2 ฝั่งบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเชื่อ และศรัทธาที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อชาวปทุมธานี ในเรื่องของการเลือกตำแหน่งที่ตั้งและการหันทิศทางของโบสถ์วัด และลักษณะของการดำเนินชีวิตของชาวปทุมธานีที่ใช้การคมนาคมทางน้ำ เนื่องจากจังหวัดปทุมธานีนั้นมีความได้เปรียบทางด้านเส้นทางการคมนาคมทางน้ำเพราะแม่น้ำและคลองต่างๆ เชื่อมติดต่อถึงกัน จึงทำให้การคมนาคมทางน้ำนั้นเป็นเรื่องที่ทำได้อย่างสะดวกสบาย และประหยัดเวลาและค่าเดินทาง

ส่วนวัฒนธรรม และประเพณีของชาวปทุมธานีนั้นจะมีพื้นฐานและอิทธิพลมาจากชาวไทยเชื้อสายมอญเป็นส่วนใหญ่ เพราะเป็นกลุ่มคนที่อาศัยอยู่มากในจังหวัด จะสังเกตได้จากทั้งรูปแบบของสถาปัตยกรรมแบบมอญตามวัดต่างๆ และตามบ้านเรือนที่พบเห็นอยู่ทั่วไปในจังหวัดปทุมธานี รวมถึงลักษณะของใช้ต่างๆ อาทิเช่น ภาชนะเครื่องปั้นดินเผา ที่มีลวดลายสวยงามแตกต่างจากลายของไทย ๆ และในเรื่องของลักษณะการพูดจาและการแต่งกาย

แนวโน้มการพัฒนาจังหวัดปทุมธานีในอนาคตนั้นควรจะมีการพัฒนาพื้นที่โดยคำนึงถึงความเหมาะสมทางด้านพื้นที่ รวมทั้งลักษณะสังคมที่แสดงถึงความเป็นปทุมธานี เพื่อทำให้เกิดเอกลักษณ์ และเป็นที่ยึดมั่นและเกิดการจดจำพื้นที่ได้ง่าย

3) การจัดลำดับชุมชน

รูปแบบการกระจายตัวของชุมชนในจังหวัดปทุมธานีมีลักษณะเป็นแบบหลายศูนย์กลาง (Multiple Nucleus) คือ เป็นเมืองที่มีหลายศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ เป็นเมืองขนาดใหญ่มีการคมนาคม และการสื่อสารที่ทันสมัย ศูนย์กลางแต่ละแห่งอาจมีความสำคัญเฉพาะด้าน เช่น ศูนย์กลางค้าหลัก การค้ารอง เป็นต้น เป็นลักษณะการกระจายความเจริญจากศูนย์กลางหลักไปสู่ส่วนต่างๆ ของเมือง ซึ่งจังหวัดปทุมธานีมีลักษณะดังกล่าว โดยจังหวัดปทุมธานีมีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านกลางจังหวัด ทำให้แบ่งพื้นที่จังหวัดออกเป็นสองฝั่ง การตั้งถิ่นฐานเดิมอยู่บริเวณพื้นที่ฝั่งตะวันตกอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และมีการขยายตัวของชุมชนไปตามลำคลอง ทำให้บริเวณสองฝั่งแม่น้ำลำคลองมีชุมชนกระจายตัวอยู่ ในปัจจุบันการขยายตัวของชุมชนมีลักษณะกระจายเป็นแนวยาวไปตามสองข้างทางของถนนสายหลักและสายรอง และเกิดการรวมตัวเป็นศูนย์กลางตามเส้นทางคมนาคมที่เชื่อมโยงระหว่างชุมชน

ใน พ.ศ. 2545 จังหวัดปทุมธานี มีชุมชนเมืองรวมทั้งสิ้น 13 ชุมชนเมือง จำแนกเป็นชุมชนเมืองระดับเทศบาลเมือง 5 ชุมชนเมือง และชุมชนระดับเทศบาลตำบล 8 ชุมชนเมือง โดยกระจายตัวอยู่ในอำเภอต่างๆ ดังต่อไปนี้

- (1) อำเภอเมืองปทุมธานี มีชุมชนเมือง 2 ชุมชนเมือง ประกอบด้วย เทศบาลเมืองปทุมธานี และเทศบาลตำบลบางหลวง
- (2) อำเภอสสามโคก มีชุมชนเมือง 1 ชุมชนเมือง ประกอบด้วย เทศบาลตำบลบางเตย
- (3) อำเภอลาดหลุมแก้ว มีชุมชนเมือง 1 ชุมชนเมือง ประกอบด้วย เทศบาลตำบลระแหง
- (4) อำเภอธัญบุรี มีชุมชนเมือง 3 ชุมชนเมือง ประกอบด้วย เทศบาลเมืองรังสิต เทศบาลตำบลธัญบุรี และเทศบาลเมืองสนั่นรักษ์
- (5) อำเภอลำลูกกา มีชุมชนเมือง 3 ชุมชนเมือง ประกอบด้วย เทศบาลเมืองคูคต เทศบาลตำบลลำลูกกา และเทศบาลตำบลลำไทร
- (6) อำเภอคลองหลวง มีชุมชนเมือง 2 ชุมชนเมือง ประกอบด้วย เทศบาลเมืองท่าโขลง และเทศบาลตำบลคลองหลวง
- (7) อำเภอหนองเสือ มีชุมชนเมือง 1 ชุมชนเมือง ประกอบด้วย เทศบาลตำบลหนองเสือ

จากการวิเคราะห์ศักยภาพในการพัฒนาของชุมชนเมืองจังหวัดปทุมธานี สามารถนำมาจัดลำดับ ศักยภาพของชุมชนเมืองจังหวัดปทุมธานี ตามบทบาทและหน้าที่ (Functional Hierarchy) ได้ดังนี้

(1) ชุมชนเมืองศูนย์กลางของภาค (Regional Center) เทศบาลเมืองรังสิตเป็นชุมชนเมืองที่มีศักยภาพในการพัฒนาในด้านการค้าและการบริการหลักของภูมิภาคและของจังหวัด มีบทบาทและหน้าที่ในการให้บริการและเป็นศูนย์กลางทางด้านเศรษฐกิจของจังหวัดด้วย

(2) ชุมชนเมืองศูนย์กลางจังหวัด (Provincial City) เทศบาลเมืองปทุมธานีเป็นชุมชนเมืองที่มีศักยภาพเป็นเมืองหลักของจังหวัดที่มีบทบาทและหน้าที่หลักด้านการบริหารและการปกครองระดับจังหวัด เป็นศูนย์กลางการค้าและการบริการระดับจังหวัดและให้บริการแก่ชุมชนเมืองอื่นๆในจังหวัด รวมทั้งเป็นศูนย์กลางการพัฒนาของชุมชนเมืองบริวารที่อยู่โดยรอบ

(3) ชุมชนเมืองศูนย์กลางรองของจังหวัด (Sub-Provincial City) เป็นชุมชนเมืองที่มีศักยภาพในการพัฒนารองจากชุมชนเมืองศูนย์กลางจังหวัด มีบทบาทและหน้าที่ในการบริหารการปกครองในระดับอำเภอ และเป็นศูนย์กลางการพัฒนาของชุมชนชนบทที่เป็นชุมชนบริวารประกอบด้วย เทศบาลเมืองคูคต เทศบาลเมืองท่าโขลง เทศบาลตำบลธัญบุรี เทศบาลตำบลลำลูกกา เทศบาลตำบลลำไทร เทศบาลเมืองสนั่นรักษ์ เทศบาลตำบลคลองหลวง เทศบาลตำบลบางเตย เทศบาลตำบลระแหง เทศบาลตำบลบางหลวง และเทศบาลตำบลหนองเสือ

4) ลักษณะทางประชากรของพื้นที่ศึกษา

(1) สัดส่วนและจำนวนประชากรระดับประเทศและระดับภาคใน พ.ศ. 2551 ประเทศไทยมีประชากรทั้งสิ้น 62,799,872 คน โดยภาคที่มีจำนวนประชากรสูงสุด คือ ภาคตะวันออก-เฉียงเหนือ 21,609,185 คน เท่ากับร้อยละ 34.41 รองลงมา คือ ภาคเหนือ 12,152,502 คน เท่ากับร้อยละ 19.35 ภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑล 9,668,854 คน เท่ากับร้อยละ 15.40 ภาคใต้ 8,415,908 คน เท่ากับร้อยละ 13.40 ภาคกลางส่วนตะวันออก 4,300,513 คน เท่ากับร้อยละ 6.85 ภาคตะวันตก 3,650,366 คน เท่ากับร้อยละ 5.81 และภาคกลางส่วนกลาง 3,002,544 คน เท่ากับร้อยละ 4.78 ตามลำดับ จะเห็นได้ว่าภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีสัดส่วนประชากรมากเป็นอันดับที่ 3 ของประชากรทั้งประเทศ (ตารางที่ 4.8)

ตารางที่ 4.7

จำนวนและสัดส่วนประชากรของประเทศไทย พ.ศ.2551

ภาค	จำนวนประชากร (คน)	ร้อยละ (%)
กรุงเทพมหานครและปริมณฑล	9,668,854	15.40
ภาคกลางส่วนกลาง	3,002,544	4.78
ภาคกลางส่วนตะวันออก	4,300,513	6.85
ภาคตะวันตก	3,650,366	5.81
ภาคเหนือ	12,152,502	19.35
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	21,609,185	34.41
ภาคใต้	8,415,908	13.40
ประเทศไทย	62,799,872	100.00

ที่มา: สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2551.

เมื่อพิจารณาจังหวัดต่างๆในภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑล พ.ศ. 2551 พบว่า ภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีประชากรจำนวน 9,668,854 คน โดยกรุงเทพมหานคร มีจำนวนประชากรสูงสุด 5,782,159 คน เท่ากับร้อยละ 59.80 รองลงมา คือ จังหวัดสมุทรปราการ 1,027,719 คน เท่ากับ ร้อยละ 10.63 จังหวัดนนทบุรี 905,197 คน เท่ากับร้อยละ 9.36 จังหวัดนครปฐม 801,956 คน เท่ากับ ร้อยละ 8.29 จังหวัดปทุมธานี 708,909 คน เท่ากับร้อยละ 7.33 และ จังหวัดสมุทรสาคร 442,914 คน เท่ากับร้อยละ 4.58 ตามลำดับ จะเห็นได้ว่าจังหวัดปทุมธานีมีสัดส่วนประชากรมากเป็นอันดับ 4 ของประชากรในภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑล (ตารางที่ 4.9)

ตารางที่ 4.8

จำนวนและสัดส่วนประชากรของภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑล พ.ศ.2551

จังหวัด	จำนวนประชากร (คน)	ร้อยละ (%)
กรุงเทพมหานคร	5,782,159	59.80
นครปฐม	801,956	8.29
นนทบุรี	905,197	9.36

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

จังหวัด	จำนวนประชากร (คน)	ร้อยละ (%)
ปทุมธานี	708,909	7.33
สมุทรปราการ	1,027,719	10.63
สมุทรสาคร	442,914	4.58
เขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล	9,668,854	100.00

ที่มา: สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2551.

2) ความหนาแน่นของประชากรประเทศไทยมีพื้นที่ทั้งหมด 512,982 ตารางกิโลเมตร ใน พ.ศ. 2551 มีประชากร 62,799,872 คน และความหนาแน่นของประชากรเท่ากับ 122 คนต่อตารางกิโลเมตร

โดยภาคที่มีความหนาแน่นประชากรสูงสุด คือ ภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีความหนาแน่นประชากรเท่ากับ 1,250 คนต่อตารางกิโลเมตร รองลงมา คือ ภาคกลางส่วนกลางมีความหนาแน่นประชากรเท่ากับ 182 คนต่อตารางกิโลเมตร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความหนาแน่นประชากรเท่ากับ 128 คนต่อตารางกิโลเมตร ภาคใต้มีความหนาแน่นประชากรเท่ากับ 120 คนต่อตารางกิโลเมตร ภาคกลางส่วนตะวันออกมีความหนาแน่นประชากรเท่ากับ 118 คนต่อตารางกิโลเมตร ภาคตะวันตกมีความหนาแน่นประชากรเท่ากับ 85 คนต่อตารางกิโลเมตร และภาคเหนือมีความหนาแน่นประชากรเท่ากับ 72 คนต่อตารางกิโลเมตร ตามลำดับ (ตารางที่ 4.10)

จะเห็นได้ว่า ภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีความหนาแน่นประชากรสูงสุดเมื่อเปรียบเทียบกับภาคต่างๆ ของประเทศไทย

ตารางที่ 4.9

ความหนาแน่นของประชากรของประเทศไทยและภาคต่างๆ ปี พ.ศ. 2551

ภาค	พื้นที่ (ตารางกิโลเมตร)	ความหนาแน่น (คนต่อตารางกิโลเมตร)
กรุงเทพมหานครและปริมณฑล	7,735	1,250
ภาคกลางส่วนกลาง	16,490	182
ภาคกลางส่วนตะวันออก	36,502	118
ภาคตะวันตก	43,074	85
ภาคเหนือ	169,644	72
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	169,155	128
ภาคใต้	70,382	120
ประเทศไทย	512,982	122

ที่มา: สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2551.

ภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีพื้นที่ทั้งหมด 7,735 ตารางกิโลเมตร ใน พ.ศ. 2551 มีประชากรทั้งสิ้น 9,668,854 คน และความหนาแน่นประชากรเท่ากับ 1,250 คนต่อตารางกิโลเมตร

โดยจังหวัดที่มีความหนาแน่นประชากรสูงสุด คือ จังหวัดกรุงเทพมหานคร มีความหนาแน่นประชากรเท่ากับ 3,685 คนต่อตารางกิโลเมตร รองลงมา คือ จังหวัดนนทบุรี มีความหนาแน่นประชากรเท่ากับ 1,453 คนต่อตารางกิโลเมตร จังหวัดสมุทรปราการ มีความหนาแน่นประชากรเท่ากับ 1,024 คนต่อตารางกิโลเมตร จังหวัดสมุทรสาคร มีความหนาแน่นประชากรเท่ากับ 527 คนต่อตารางกิโลเมตร จังหวัดปทุมธานี มีความหนาแน่นประชากรเท่ากับ 466 คนต่อตารางกิโลเมตร และจังหวัดนครปฐม มีความหนาแน่นประชากรเท่ากับ 368 คนต่อตารางกิโลเมตร ตามลำดับ (ตารางที่ 4.11) โดยจะเห็นได้ว่าจังหวัดปทุมธานีมีความหนาแน่นประชากรอยู่ในระดับต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดต่างๆ ในภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

ตารางที่ 4.10

ความหนาแน่นประชากรของภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ปี พ.ศ. 2545

จังหวัด	จำนวนประชากร (คน)	พื้นที่ (ตารางกิโลเมตร)	ความหนาแน่น ประชากร (คนต่อตารางกิโลเมตร)
กรุงเทพมหานคร	5,782,159	1,569	3,685
นครปฐม	801,956	2,178	368
นนทบุรี	905,197	623	1,453
ปทุมธานี	708,909	1,521	466
สมุทรปราการ	1,027,719	1,004	1,024
สมุทรสาคร	442,914	840	527
กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล	9,668,854	7,735	1,250

ที่มา: สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2551.

(3) สัดส่วนและจำนวนประชากรระดับจังหวัดปทุมธานีจังหวัดปทุมธานีมีจำนวนประชากรในเขตการปกครองตามข้อมูลทางทะเบียนราษฎรของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ในปี 2533 มีประชากรทั้งหมด 412,704 คน มีความหนาแน่นของประชากรในพื้นที่ 270 คนต่อตารางกิโลเมตร ปี 2543 มีประชากรทั้งหมด 654,701 คน มีความหนาแน่นของประชากรในพื้นที่ 444 คนต่อตารางกิโลเมตร และในปี 2551 มีประชากรทั้งหมด 929,250 คน มีความหนาแน่นของประชากรในพื้นที่ 609 คนต่อตารางกิโลเมตร (แสดงในตารางที่ 4.12)

ตารางที่ 4.11

จำนวนประชากรและความหนาแน่นในเขตจังหวัดปทุมธานี

เขตการปกครอง	ปี	ปี	ปี	ความหนาแน่น (คน/ ตร.กม.)		
	2533	2543	2551	ปี 2533	ปี 2543	ปี 2551
อำเภอเมืองปทุมธานี	80,016	129,649	163,514	666	1,079	1,361
อำเภอคลองหลวง	86,375	150,871	199,552	289	504	667

ตารางที่ 4.11 (ต่อ)

เขตการปกครอง	ปี	ปี	ปี	ความหนาแน่น (คน/ ตร.กม.)		
	2533	2543	2551	ปี 2533	ปี 2543	ปี 2551
อำเภอธัญบุรี	76,219	123,382	176,650	608	1,100	1,575
อำเภอหนองเสือ	30,089	43,014	48,439	160	229	117
อำเภอลาดหลุมแก้ว	75,604	139,456	51,130	254	468	279
อำเภอลำลูกกา	30,751	44,712	206,858	324	471	695
อำเภอสสามโคก	33,353	46,565	50,700	81	113	534
จังหวัดปทุมธานี	412,704	654,701	929,250	270	444	609

ที่มา: สำนักทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2551.

จากปริมาณการเพิ่มจำนวนของประชากรภายในจังหวัดปทุมธานีที่มีปริมาณเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากปีพ.ศ. 2533 – พ.ศ. 2551 โดยการเพิ่มขึ้นของปริมาณประชากรภายในจังหวัดปทุมธานีดังกล่าวเป็นผลมากจากการขยายตัวของพื้นที่ชุมชนเมืองและสิ่งปลูกสร้างต่างๆที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างมากภายในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี ซึ่งมีสาเหตุมาจากนโยบายการพัฒนาประเทศซึ่งได้แก่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่อดีตนั้นได้มุ่งเน้นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม โดยเฉพาะการพัฒนาและลงทุนในสิ่งก่อสร้างขั้นพื้นฐานในรูปแบบของระบบคมนาคมและขนส่ง โดยการพัฒนาประเทศดังกล่าวส่งผลให้เกิดการพัฒนาและขยายตัวของพื้นที่เมืองอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการส่งเสริมและพัฒนาด้านอุตสาหกรรมเพื่อลดการนำเข้าของประเทศซึ่งเป็นการพัฒนาที่ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของพื้นที่อุตสาหกรรมและพื้นที่พาณิชยกรรมเป็นจำนวนมากภายในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี และการขยายตัวของพื้นที่อุตสาหกรรมและพื้นที่พาณิชยกรรมดังกล่าวเป็นตัวดึงดูดแรงงานที่สำคัญ และเป็นสาเหตุที่ส่งผลให้เกิดการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรและพื้นที่อยู่อาศัยภายในพื้นที่จังหวัดปทุมธานีจากการย้ายถิ่นของประชากรเข้ามาประกอบอาชีพภายในบริเวณพื้นที่อุตสาหกรรมพื้นที่พาณิชยกรรมมากขึ้น (ดังตารางที่ 4.12)

ตารางที่ 4.12

ปริมาณประชากรและพื้นที่สิ่งปลูกสร้างในจังหวัดปทุมธานี ปี 2533 – ปี 2551

ปี 2533 – ปี 2551	จำนวนประชากร (คน)	พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง (ไร่)
ปี 2533	412,704	184,284
ปี 2543	654,701	204,050
ปี 2551	929,250	212,261

ที่มา: สำนักทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2551.

การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมและความเป็นเมือง ส่งผลให้ประชากรในจังหวัดปทุมธานี มีการปรับตัวต่อกระแสการเปลี่ยนแปลง โดยปรับเปลี่ยนลักษณะการผลิตสู่ความทันสมัย และมีอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมมากขึ้น ทำให้ประชากรในพื้นที่ที่มีกิจกรรมที่ส่งผลต่อรายได้ที่เพิ่มขึ้น ท้องถิ่นมีความเจริญเป็นแหล่งแรงงาน และแหล่งรายได้ มีสถานศึกษาของบุตรหลานและมีการพัฒนาการคมนาคมที่สะดวกขึ้น และจากการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมและความเป็นเมืองได้ส่งผลให้เกิดการดึงดูดแรงงานจากนอกพื้นที่เพิ่มมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกัน ได้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาชุมชนแออัดและปัญหาสังคมอื่น ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายหลังการมีโรงงานอุตสาหกรรม

3) การคาดการณ์ประชากรในอนาคต

ในการคาดการณ์และประมาณประชากรในอนาคตนั้น ทางที่ปรึกษาได้ใช้จำนวนประชากรจากการสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง พ.ศ. 2545 เป็นปีฐานในการศึกษา เนื่องจากการเพิ่มของประชากรมีแนวโน้มการเพิ่มแบบเส้นโค้งโลจิสติกส์ หรืออัตราการเพิ่มแบบซีกาลัง โดยประชากรจะเพิ่มขึ้นด้วยอัตราเร่งจนถึงจุด ๆ หนึ่ง หลังจากนั้นประชากรจะเพิ่มช้าลง โดยที่แรงต้านทานต่อการเพิ่มประชากรจะมีมากขึ้นเป็นสัดส่วนต่อกำลังสองของความเร่งที่ประชากรจะเพิ่มขึ้น ดังนั้นที่ปรึกษาจึงได้ใช้วิธีทางคณิตศาสตร์ (Mathematical method) มาใช้ในการคาดประมาณประชากรในอนาคต โดยที่ประชากรที่ใช้เป็นฐานในการศึกษา คือ ประชากรสำนักงานทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2545 เท่ากับ 708,909 คน อัตราการเพิ่มประชากรเฉลี่ยในช่วง พ.ศ. 2523-2543 โดย $(r) = 0.0376$ สมมติฐานในการคาดประมาณประชากรครั้งนี้ คือ แนวโน้มการเพิ่มประชากรของจังหวัดปทุมธานียังคงเป็นเช่นเดิม กล่าวคือ อัตราเพิ่มประชากรเหมือนกับในช่วง 20 ปี (พ.ศ. 2523-2543) ที่ผ่านมา

สูตรที่ใช้ในการคำนวณ คือ $P_n = P_o e^{nr}$

เมื่อ	P_n	คือ	จำนวนประชากร (รวม) ณ ปลายช่วงเวลาที่ศึกษา
	P_o	คือ	จำนวนประชากร (รวม) ณ ต้นช่วงเวลาที่ศึกษา
	r	คือ	อัตราการเพิ่มแบบชี้กำลัง
	n	คือ	จำนวนปีระหว่างต้นช่วงเวลากับปลายช่วงเวลาที่ศึกษา
	e	คือ	ค่าคงที่ = 2.7183

ดังนั้น ผลการคาดประมาณจำนวนประชากรปรากฏว่า ใน พ.ศ. 2567 จังหวัดปทุมธานีมีประชากรตามทะเบียนเท่ากับ 1,621,000 คน เมื่อจำแนกประชากรตามหมวดอายุ พบว่า มีประชากรวัยเด็กอายุ 0-14 ปี ร้อยละ 19.43 , วัยทำงานอายุ 15-59 ปี ร้อยละ 73.59 และวัยสูงอายุ 60 ปีขึ้นไป ร้อยละ 6.98 ถ้าหากพิจารณาถึงอัตราส่วนการเป็นภาระ ซึ่งหมายถึง การที่ประชากรวัยแรงงานอายุ 15-59 ปี ต้องรับภาระประชากรในวัยอื่นๆ พบว่า อัตราส่วนการเป็นภาระรวมเท่ากับ 35.88 กล่าวคือ ประชากรที่อยู่ในวัยแรงงาน 100 คน ต้องรับภาระเลี้ยงดูเด็กและคนชราถึง 36 คน อัตราส่วนการเป็นภาระวัยเด็กเท่ากับ 26.40 และอัตราส่วนการเป็นภาระวัยชราเท่ากับ 9.48 เมื่อเปรียบเทียบอัตราส่วนการเป็นภาระรวมของประชากรจังหวัดปทุมธานีกับปี พ.ศ.2545 (ตารางที่ 2.11) พบว่า อัตราส่วนการเป็นภาระรวมลดลง โดยใน พ.ศ.2545 อัตราส่วนการเป็นภาระรวมเท่ากับ ร้อยละ 44.00 ลดลงเหลือร้อยละ 35.88 ในพ.ศ.2567 ทั้งนี้อัตราส่วนการเป็นภาระลดลงทั้งในวัยเด็กและวัยสูงอายุ

เมื่อพิจารณาความหนาแน่นประชากรจังหวัดปทุมธานี พบว่า ใน พ.ศ.2567 อำเภอลำลูกกามีประชากรมากที่สุดเท่ากับ 353,000 คน (ร้อยละ 21.78) และอำเภอลาดหลุมแก้วมีจำนวนประชากรน้อยที่สุด คือ 103,000 คน (ร้อยละ 6.35) อำเภอที่มีความหนาแน่นประชากรสูงที่สุด คือ อำเภอธัญบุรี มีความหนาแน่นของประชากรเท่ากับ 2,890 คนต่อตารางกิโลเมตร อำเภอหนองเสือ มีความหนาแน่นของประชากรต่ำที่สุดเท่ากับ 261 คนต่อตารางกิโลเมตร

เมื่อเปรียบเทียบอัตราการเปลี่ยนแปลงของความหนาแน่นประชากรของแต่ละอำเภอของจังหวัดปทุมธานีระหว่าง พ.ศ.2545 - พ.ศ.2567 พบว่า อำเภอสามโคกมีความหนาแน่นประชากรเพิ่มขึ้นสูงที่สุด คือ ร้อยละ 129.46 รองลงมา คือ อำเภอหนองเสือ ร้อยละ 128.95 , อำเภอเมือง ร้อยละ 128.83 , อำเภอธัญบุรี ร้อยละ 128.82 , อำเภอลำลูกกา ร้อยละ 128.52 , อำเภอคลองหลวง ร้อยละ 128.47 และอำเภอ ลาดหลุมแก้ว ร้อยละ 127.53 ตามลำดับ